

ворізького міського голови 15 листопада 2015 р : постанова Верховної Ради України від 26 листопада 2015 р. № 849-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/849-19>.

12. Про приватизацію державного майна : Закон України № 2163–XII від 4 березня 1992 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2163-12/print1433781035991662>.

13. Про затвердження Положення про Спеціальну контрольну комісію Верховної Ради України з питань приватизації : постанова Верховної Ради України № 3317–XII від 24 червня 1993 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://scpp.rada.gov.ua/skk-privat/control/uk>.

ПЛУТИЦЬКА К. М.,
кандидат юридичних наук,
викладач кафедри кримінального права
та правосуддя
(Запорізький національний університет)

УДК 343.221:343.226(477)

СУЧАСНИЙ СТАН НАСИЛЬНИЦЬКОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ: РІВЕНЬ, СТРУКТУРА, ДИНАМІКА, ГЕОГРАФІЯ

У статті проаналізовано сучасний стан насильницької злочинності в Україні, її кількісні та якісні показники, а саме: рівень, коефіцієнт інтенсивності, структуру, питому вагу у загальній структурі злочинності, динаміку, географію в період з 2013 по 2016 рр.

Ключові слова: насильницька злочинність, структура насильницької злочинності, динаміка насильницької злочинності, показники злочинності.

В статье проанализировано современное состояние насильственной преступности в Украине в период с 2013 по 2016 год, ее количественные и качественные показатели, а именно: уровень, коэффициент интенсивности, структура, удельный вес в общей структуре преступности, динамика, география.

Ключевые слова: насильственная преступность, структура насильственной преступности, динамика насильственной преступности, показатели преступности.

The article is devoted to the analysis of current state of the violent crimes, its quantitative and qualitative rates, namely: level, coefficient of intensity, structure, specific gravity in the common structure of the crimes, dynamic, geography in the period of 2013–2016 years in Ukraine.

Key words: violent crimes, structure of the violent crimes, dynamic of the violent crimes, the rates of the crimes.

Вступ. Сучасний стан насильницької злочинності в Україні є одним з актуальних питань кримінологічних досліджень, адже цей вид злочинності характеризується підвищеною суспільною небезпекою. Саме насильницькі злочини спричиняють найбільшу шкоду таким

важливим для цивілізованого суспільства цінностям, як життя, здоров'я, статева свобода та статева недоторканність тощо і є, як слушно зазначає О.В. Артюшина, найбільш небезпечними з точки зору права та загальнолюдської моралі [1, с. 18].

У вітчизняній криминології проблемні питання насильницької злочинності ставали предметом досліджень багатьох науковців, зокрема, А.М. Бабенко, О.М. Гуміна, С.Ф. Денисова, І.М. Зубача, О.А. Йосипіва, Л.А. Наконечної, О.М. Храмцова. Але, з огляду на притаманну злочинності мінливість, необхідне постійне спостереження і визначення кількісних та якісних показників, без аналізу яких неможливе виявлення детермінантів злочинності, її прогнозування та планування запобіжної діяльності.

Постановка завдання. Метою дослідження є проведення криминологічного аналізу кількісних та якісних показників насильницької злочинності в Україні в період 2013–2016 рр. для виявлення її тенденцій і, відповідно, подальшого застосування отриманих результатів у розробленні рекомендацій із реалізації запобіжних заходів.

Результати дослідження. З метою з'ясування структури насильницької злочинності, її кількісних та якісних показників необхідно визначити поняття насильницької злочинності, яке у криминології залишається дискусійним. Під насильницькою злочинністю ми розуміємо сукупність злочинів, спрямованих як на конкретну особу, так і на невизначене коло осіб, які вчиняються умисно з використанням фізичного чи психічного насильства, яке може бути не тільки засобом досягнення мети, а й елементом мотивації [2, с. 165].

До злочинів, які становлять структуру насильницької злочинності, ми відносимо:

1) насильницькі злочини проти основ національної безпеки України (ст. ст. 109, 112, 113 Кримінального кодексу України (далі – КК України)), які становили 0,08% у структурі насильницької злочинності в період з 2013 по 2016 рр.;

2) насильницькі злочини проти життя та здоров'я особи (ст. ст. 115–118, 120–127, 129, ч. 2 ст. 142, ч. ч. 2, 3 ст. 143, ст. 144 КК України) – 56% у структурі насильницької злочинності в період з 2013 по 2016 рр.;

3) насильницькі злочини проти волі честі та гідності особи (ст. ст. 146, 147, 149, ч. 2 ст. 150-1, ст. 151 КК України) – 1,09% у структурі насильницької злочинності в період з 2013 по 2016 рр.;

4) насильницькі злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності (ст. ст. 152–154 КК України) – 0,7% у структурі насильницької злочинності в період з 2013 по 2016 рр.;

5) насильницькі злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина (ст. 157, ч. 4 ст. 159-1, ч. 2 ст. 161, ч. 2 ст. 162, ч. 2 ст. 171, ст. 173, ст. 174, ч. 2 ст. 180 КК України) – 1,6% у структурі насильницької злочинності в період з 2013 по 2016 рр.;

6) насильницькі злочини проти власності (ч. 2 ст. 186, ст. 187, ст. 189, ст. 195 КК України) – 26,8% у структурі насильницької злочинності в період з 2013 по 2016 рр.;

7) насильницькі злочини у сфері господарської діяльності (ст. 206, ч. 2 ст. 206-2 КК України) – 0,11% у структурі насильницької злочинності в період з 2013 по 2016 рр.;

8) насильницькі злочини проти громадської безпеки (ст. ст. 257–258-1, 258-3, 261, 262, ч. 2 ст. 265-1, ст. 266 КК України) – 1,9% у структурі насильницької злочинності в період з 2013 по 2016 рр.;

9) насильницькі злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту (ч. 2 ст. 278, ст. 280, ч. ч. 2, 3 ст. 289 КК України) – 0,5% у структурі насильницької злочинності в період з 2013 по 2016 рр.;

10) насильницькі злочини проти громадського порядку і моральності (ст. ст. 294, 296, 299, 303 КК України) – 5,7% у структурі насильницької злочинності в період з 2013 по 2016 рр.;

11) насильницькі злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення (ст. ст. 308, 312–314 КК України) – 1,4% у структурі насильницької злочинності в період з 2013 по 2016 рр.;

12) насильницькі злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та злочини проти журналістів (ст. ст. 340–346,

348–350, 355, 357 КК України) – 3,7% у структурі насильницької злочинності в період з 2013 по 2016 рр.;

13) насильницькі злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг (ч. 2 ст. 365, ч. 3 ст. 369-2, ст. 369-3 КК України) – 1,5% у структурі насильницької злочинності в період з 2013 по 2016 рр.;

14) насильницькі злочини проти правосуддя (ст. ст. 371, 373, 377, 379, 386, 392, ч. 2 ст. 393, ст. ст. 398, 400 КК України) – 0,2% у структурі насильницької злочинності в період з 2013 по 2016 р.;

15) насильницькі злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини) (ст. ст. 404–406, 410, ч. ч. 2, 3 ст. 426-1, ч. ч. 2, 3 ст. 431, ст. ст. 433, 434 КК України) – 0,2% у структурі насильницької злочинності в період з 2013 по 2016 рр.;

16) насильницькі злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку (ст. ст. 437–440, 442–444, 446, 447 КК України) – 0,02% у структурі насильницької злочинності в період з 2013 по 2016 рр. (див. рис. 1).

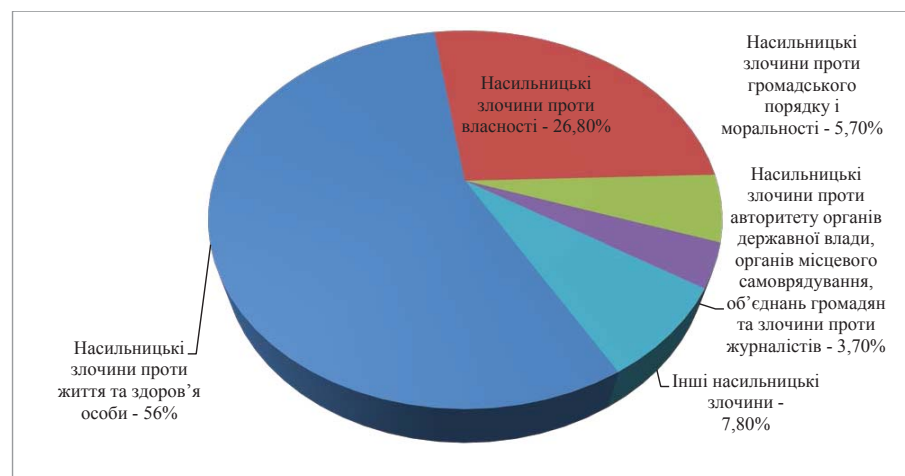

Рис. 1. Структура насильницької злочинності в Україні в період з 2013 по 2016 рр.

Питома вага насильницьких злочинів становить 18,2% у загальній структурі злочинності [3; 4; 5; 6].

Рівень злочинності визначається загальною кількістю зареєстрованих злочинів, вчинених на певній території за певний проміжок часу, а також числом осіб, які їх вчинили. Рівень насильницької злочинності в Україні протягом 2013–2016 рр. позначився такими даними: у 2013 р. обліковано 111 035 насильницьких злочинів, у зв'язку з їх вчиненням 49 951 особі вручене повідомлення про підозру; у 2014 р. обліковано 106 686 насильницьких злочинів, у зв'язку з їх вчиненням 40 788 особам вручене повідомлення про підозру; у 2015 р. обліковано 96 597 насильницьких злочинів, у зв'язку з їх вчиненням 35 485 особам вручене повідомлення про підозру; у 2016 р. обліковано 100 556 насильницьких злочинів, у зв'язку з їх вчиненням 32 551 особам вручене повідомлення про підозру. Тобто на одну особу, якій вручено повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, припадає в середньому 2,6 злочинів, а за рік в Україні вчиняється у середньому 103 718 насильницьких злочинів. Коефіцієнт інтенсивності насильницької злочинності на території України дорівнював: у 2013 р. – 243,7, у 2014 р. – 234,8, у 2015 – 225, у 2016 – 235,1 злочинів на 100 000 населення.

За офіційною статистикою, за 2013-2016 рр. в Україні в середньому на рік обліковувалось 7 970 умисних вбивств; умисних тяжких тілесних ушкоджень – 2 694; зґвалтувань –

402; грабежів – 22 724; розбоїв – 3 485; хуліганства – 4 845. У 2014 р. зафіксовано спалах тяжких насильницьких злочинів проти основ національної безпеки, життя і здоров'я особи, волі, честі та гідності особи, громадської безпеки, безпеки руху та експлуатації транспорту, авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та журналістів, миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. Це значною мірою можна пояснити тим, що в цьому році відбувалася революція гідності, яка супроводжувалась зростанням кримінальної активності.

Загалом протягом 2013–2016 рр. динаміка насильницької злочинності тяжіє до зниження (у середньому щороку на 3,3%). Варто зазначити, що зниження динаміки насильницьких злочинів відбулося шляхом зниження динаміки насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи (у середньому щороку на 14,2%), насильницьких злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканності (у середньому щороку на 11,1%), насильницьких злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг (у середньому щороку на 4,8%) та насильницьких злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку (у середньому щороку на 100%). При цьому всі інші види насильницьких злочинів продемонстрували зростання динаміки. Так, кількість насильницьких злочинів проти основ національної безпеки України зростала щороку у середньому на 106,9%, насильницьких злочинів проти волі, честі та гідності особи – на 15,6%, насильницьких злочинів проти виборчих, трудових та інших прав і свобод людини і громадянина – на 24,8%, насильницьких злочинів проти власності – на 6,5%, насильницьких злочинів у сфері господарської діяльності – на 38%, насильницьких злочинів проти громадської безпеки – на 243,5%, насильницьких злочинів проти безпеки руху та експлуатації транспорту – на 21,8%, насильницьких злочинів проти громадського порядку і моральності – на 21,7%, насильницьких злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інших насильницьких злочинів проти здоров'я населення – на 12,2%, насильницьких злочинів проти авторитету влади органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та насильницьких злочинів проти журналістів – на 3,4%, насильницьких злочинів проти правосуддя – на 6,1%, насильницьких злочинів проти встановленого порядку несення військової служби – на 99%.

До позитивних тенденцій у динаміці насильницької злочинності можна віднести скорочення у середньому щороку на 16,9% кількості кримінальних правопорушень, пов'язаних із насильством у сім'ї. Також, незважаючи на спалах у 2014 р. кримінальних правопорушень, вчинених із використанням вогнепальної зброї (2 523 кримінальних правопорушень), їх динаміка свідчить про зменшення кількості таких правопорушень у середньому щороку на 8,7%. Крім того, зменшилась кількість кримінальних правопорушень, вчинених із використанням холодної зброї (у середньому з кожним роком на 35,8%) та вибухових речовин (у середньому на 9,6%). При цьому спостерігається збільшення кількості умисних вбивств, вчинених із використанням вогнепальної зброї (у середньому щороку на 10,7%). Зменшилась кількість тяжких тілесних ушкоджень, грабежів, вчинених з використанням вогнепальної та холодної зброї, та умисних вбивств, вчинених із використанням холодної зброї. У середньому ж в період 2013–2016 рр. з використанням вогнепальної, холодної зброї та вибухових речовин вчинено 3,5% вбивств, 4,2% тяжких тілесних ушкоджень, 9,8% грабежів від їх загальної кількості.

Що ж стосується кваліфікованих складів умисних вбивств, то протягом 2013–2016 рр. спостерігаються наступні тенденції: у середньому щороку зростає кількість умисних вбивств двох або більше осіб (на 6,4%), малолітньої дитини або жінки, яка завідомо для винного перебувала у стані вагітності (на 25%), заручника або викраденої людини (на 71%), вчинених способом, небезпечним для життя багатьох осіб (на 126,4%), особи чи її близького родича у зв'язку з виконанням цією особою службового або громадського обов'язку (на 26%), вчинених на замовлення (на 19,7%), вчинених за попередньою змовою групою осіб (на 10,8%), вчинених особою, яка раніше вчинила умисне вбивство, за винятком, передбачених ст. ст. 116–118 КК України (на 145,7%). Водночас щороку зменшується динаміка умисних вбивств,

вчинених з особливою жорстокістю (на 25,4%), з корисливих мотивів (на 6,4%), із хуліганських мотивів (на 9,1%), з метою приховати інший злочин або полегшити його вчинення (на 14,5%), поєднаних зі зґвалтуванням або насильницьким задоволенням статевої пристрасті неприродним способом (на 6,5%). Протягом 2013–2016 рр. було обліковано лише 1 умисне вбивство, вчинене з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості.

В.В. Голіна, описуючи географію (територіальний розподіл) насильницьких злочинів і міста їх вчинення, зазначає, що переважна частина таких злочинів вчинюється місцевими мешканцями за місцем їх проживання. Крім того, поширення тяжких насильницьких злочинів у містах і сільській місцевості має відмінність, але незначну. Влітку їх реєструється більше, ніж взимку [7, с. 199].

Аналіз географії насильницької злочинності в Україні свідчить, що найвищі коефіцієнти інтенсивності насильницької злочинності з розрахунку на 100 000 населення у 2016 р. спостерігались у м. Києві (420), Одеській області (318,6), Харківській області (278,2), Сумській області (276,4) і Запорізькій області (270). Найнижчі коефіцієнти інтенсивності насильницької злочинності в означений період зафіксовані у Чернівецькій області (132,8), Тернопільській області (128,6), Донецькій області (127,5), Луганській області (125,5), Івано-Франківській області (111,6). Як справедливо зауважує В.М. Бесчастний, інтерпретація отриманих даних вимагає врахування фактору скорочення території обліку злочинів, до якої не потрапляють АР Крим та окремі райони Донецької і Луганської областей, тимчасово непідконтрольні українській владі, особливо з урахуванням того, що Донецька та Луганська області традиційно належали до найбільш криміногенних регіонів [8, с. 208], а за нашими даними у 2016 р. мали одні з найнижчих коефіцієнтів інтенсивності насильницької злочинності. На нашу думку, такі цифри не відображають реального стану насильницької злочинності у цих двох областях і пояснюються, по-перше, неповною реєстрацією вчинених злочинів, а по-друге, відсутністю достовірних даних про кількість населення, яке проживає на даних територіях. Так, згідно з оцінками Державної служби статистики України, на вказаних територіях проживає близько 6,5 млн осіб, але ці оцінки здійснено на основі наявних адміністративних даних щодо державної реєстрації народження і смерті та зміни реєстрації постійного місця проживання [9]. Що стосується м. Києва як «лідера» за коефіцієнтом інтенсивності насильницької злочинності, вважаємо, що це значною мірою можна пояснити тим, що столиця – це регіон, який приваблює як вимушених переселенців, трудових мігрантів, так і злочинців – «гастролерів». Високі коефіцієнти інтенсивності насильницької злочинності в Одеській, Харківській, Сумській та Запорізькій областях, на нашу думку, частково зумовлюються їх геополітичним розташуванням. Так, Сумська область межує з Російською Федерацією; Харківська область має спільні кордони не тільки з РФ, а й з Луганською та Донецькою областями; Одеська область є портовою і межує з невизнаним Придністров'ям, а Запорізька область межує з Донецькою областю. Окрім того, промислові центри та великі міста завжди були епіцентрами злочинності.

Висновки. Отже, аналіз кількісних та якісних показників насильницької злочинності свідчить про тенденцію до незначного зниження її рівня за умови незмінності порядку та якості реєстрації кримінальних правопорушень, соціально-політичного та економічного становища в країні та інших детермінуючих факторів. Однак вважаємо, що зазначені тенденції є не результатом позитивних змін у суспільстві, а, навпаки, свідчать про незначне зменшення рівня насильницької злочинності лише через те, що поза зоною впливу, а отже, й обліку, правоохоронної системи залишились окремі райони Луганської та Донецької областей у зв'язку з проведенням АТО. І, хоча традиційно вважалося, що з огляду на характер насильницьких злочинів і певні складнощі у приховуванні їх наслідків, рівень латентності насильницької злочинності є низьким, нині можна вести мову про зростання рівня латентності насильницької злочинності. Припускаємо, якби правоохоронні органи мали змогу всебічно обліковувати кримінальні правопорушення на території зазначених областей, статистичний аналіз відобразив би зростання насильницької злочинності.

Все ж отримані результати доводять необхідність провадження всебічних заходів запобігання насильницької злочинності, особливо в тих регіонах країни, де виявились найбільші коефіцієнти інтенсивності насильницької злочинності.

Список використаних джерел:

1. Артюшина О. Криминологическая характеристика насильственной преступности в современной России / О. Артюшина // Вестник Казанского юридического института МВД России. – 2015. – № 2 (20). – С. 18–22.

2. Плутицька К. Підходи до визначення поняття насильницької злочинності / К. Плутицька // International scientific-practical conference development of legal regulation in East Europe: experience of Poland and Ukraine : conference proceedings, January 27-28, 2017. – Sandomierz : Humanities and natural sciences university in Sandomierz, 2017. – С. 163–166.

3. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень–грудень 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=110381&libid=100820&c=edit&c=fo.

4. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень–грудень 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=111482&libid=100820.

5. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень–грудень 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112173&libid=100820.

6. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень–грудень 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112661&libid=100820.

7. Голіна В. Криминологія: Загальна та Особлива частини : підручник / В. Голіна, Б. Головкін, М. Валуйська, О. Лисодед та ін.; за ред. В. Голіни та Б. Головкіна. – Х. : Право, 2014 – 513 с.

8. Бесчастний В. Криминологічний аналіз стану злочинності в Україні / В. Безчастний // Підприємство, господарство і право. – 2017. – № 1. – С. 201–213.

9. Наявне населення у Донецькій та Луганській областях станом на 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://database.ukrcensus.gov.ua/MULT/Dialog/statfile_c.asp.

